

ალბომი შედგენილია გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) და საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ტექნიკური თანამშრომლობის პროექტის - „ველური ბუნების მდგრადი მართვის შესაძლებლობების განვითარება საქართველოში“ - ფარგლებში, კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ჩართულობით. სამეცნიერო-პოპულარული ტიპის ალბომი შედგენილია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული უნიკალური მანუსკრიპტების მიხედვით. გამოცემისთვის ტექსტები მოამზადეს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომლებმა ნესტან ბაგაურმა და მანანა ღვინერამ, ხოლო ხელნაწერების ციფრულ ვერსიებზე დიმიტრი გურგენიძემ იმუშავა. თარგმანი მარია წერეთელმა და ნიკოლოზ ჟღენტმა შეასრულეს, ალბომის დიზაინი კი ილია ხელაიას ეკუთვნის.

გამოცემა მომზადდა მამუკა მესხთან, საქართველოში FAO-ს წარმომადგენლის მოადგილესთან კონსულტაციების შედეგად, პროგრამის ასისტენტის, თინათინ კბილაშვილისა და კომუნიკაციის ოფიცრის, სოფიო ალთუნაშვილის ჩართულობით. სამონადირეო და სატყეო საქმის მიმართულებით, პროექტში ჩართულნი იყვნენ ექსპერტები: რევაზ ბეჟაშვილი (საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ეროვნული საშენი მეურნეობა) და მერაბ მაჭავარიანი (საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ეროვნული სატყეო სააგენტო).

აქვე მადლობას ვუხდით შოთა არაბულს, რომელმაც მოგვაწოდა არაბულების საოჯახო არქივში დაცული საბუთი (მეწყერსაშიშ ზონაში ხის მოჭრის აკრძალვის შესახებ).

© კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, 2018.

© Korneli Kekelidze Georgian National Center of Manuscripts, 2018.

© გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (FAO), 2018.

© Food and Agriculture organization of the United Nations (FAO), 2018.

nadirobisa da tyiTargeblobis tradiciebi Zvel saqarTveloSi

საქართველო, მრავალფეროვანი ბუნებით, გლობალურად მნიშვნელოვანი ბიომრავალფეროვნების 34 ცხელი წერტილიდან ერთერთს წარმოადგენს. ტყის ეკოსისტემები, რომლებიც ქვეყნის ტერიტორიის დაახლოებით 40%-ს ფარავს, მრავალფეროვანია როგორც ცხოველთა სამყაროთი, ასევე მცენარეებით. საქართველოში მცენარეული სამყარო 4 100-ზე მეტ სახეობას მოიცავს, საიდანაც დაახლოებით 21%, ანუ 900-მდე სახეობა ენდემურია. ასეთივე მდიდარია საქართველოს ფაუნაც, რომელიც 300 სახეობის ფრინველით, 76 სახეობის ძუძუმწოვრით, 84 თევზისა და 12 ამფიბიის სახეობით არის წარმოდგენილი.

ამჟამად საქართველოს წითელ ნუსხაშია შეტანილი ფაუნის 139 და მერქნიანი ფლორის 56 სახეობა, მათგან ცხოველთა 43 და მცენარეთა 20 სახეობას მინიჭებული აქვს კატეგორიები „გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი“ ან „გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი“. საქართველოში გავრცელებულ ცხოველთა მრავალი სახეობა საფრთხეშია გლობალური მასშტაბითაც. აღნიშნულ მდგომარეობას ბუნებრივ გარემოზე ადამიანის მზარდი უარყოფითი ზემოქმედება განაპირობებს. ექსპერტების ვარაუდით, , თუ არსებული ნეგატიური ტენდენციები არ შეიცვლება, ჩვენი საუკუნე სახეობათა გადაშენების არნახული მასშტაბების მომსწრე გახდება.

ასეთ ვითარებაში საინტერესოა, თუ რა ხდებოდა ისტორიულ წარსულში, როგორ იყო დარეგულირებული ბუნებათსარგებლობის და ბუნებრივი რესურსების დაცვის საკითხები ძველ საქართველოში და რა ვიციტყეითსარგებლობისა და ნადირობის ადგილობრივ ტრადიციებზე. მთელი ამ ინფორმაციის თავმოყრა და გასაჯაროება სწორედ ამ პუბლიკაციის ძირითად მიზანს წარმოადგენს.

კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში 10 000-ზე მეტი ხელნაწერი წიგნი და 40 000-მდე ისტორიული საბუთია დაცული. ეს მემკვიდრეობა უმნიშვნელოვანეს ინფორმაციას ატარებს ქვეყნის წარსულის შესახებ, თითქმის ყველა დარგის მიმართულებით. ტყითსარგებლობისა და ნადირობის ისტორიის აღსადგენადაც, ბუნებრივია, ამ წყაროებს უნდა მივმართოთ.

ტყის საფარს ძველად მრავალმხრივი მნიშვნელობა ჰქონდა, მას იყენებდნენ როგორც საშენ მასალად, საწვავად და საკვების მოსაპოვებლად, ასევე თავშესაფრად მტრის შემოსევების დროს.

წინამდებარე ალბომში წარმოდგენილი ხელნაწერები უნიკალურ ინფორმაციას ინახავენ ყველა ამ საკითხზე. პუბლიკაციაში ასევე შევიდა ნადირობის თემაზე შესრულებული ვიზუალური მასალა: მინიატურა იმერეთის მეფის, სოლომონ I-ის „ვეფხისტყაოსნიდან“, რომელზეც როსტევან მეფისა და ავთანდილის ნადირობის სცენაა ასახული, ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფის, გიორგი XII-ის გამოსახულება, რომელზეც ის ირემზე ნადირობს და თამარ მეფის კუთვნილი სახარების ილუსტრაციის დეტალი, სადაც ნოემბრის თვის სიმბოლური ფიგურა მონადირის სახითაა წარმოდგენილი.

გამორჩეულად საინტერესოა „ქართლის ცხოვრების“ ტექსტიდან ამოკრებილი ცნობები, მეფე ფარნავაზისა და მეფე დავითის ნადირობის ამსახველი ფრაგმენტები; ასევე, წმ. ნინოს ჯავახეთში შემოსვლის ეპიზოდი, როცა მას მწყემსებმა უმასპინძლეს ფარავნის ტბასთან, რომელსაც მემატთანე უწოდებს „ტაბასა მონადირეთასა“.

ნადირობის თემაზე საინტერესო ცნობებს გვაწვდის „ხელმწიფის კარის გარიგება“ (XIV ს.). გიორგი ბრწყინვალის მიერ შექმნილი სამართლის მეგლიდან ცნობილი ხდება მონადირეთუხუცესისა და ტყის მცველის მნიშვნელობასა და ფუნქციებზე. კიდევ უფრო დეტალურად ეხება ნადირობასა და მასთან დაკავშირებულ საკითხებს ვახტანგ VI-ის მიერ შექმნილი მეგლი „დასტურლამალი“ (XVIII ს.). გამოცემაში შესულ ფრაგმენტში გაწერილია სანადირო შევარდნის ბუდის მოვლა: მისი მდებარეობა, დაცვა, მოვლის პროცედურები, მასზე პასუხისმგებელი მოხელე და სოფლები. საინტერესოა, რომ მსოფლიო თანასაზოგადოებამ სახეობების და ჰაბიტატების დაცვის მიზნით საერთაშორისო ვალდებულება მხოლოდ 200 წლის შემდეგ აღიარა, რაც აისახა ბიომრავალფეროვნების კონვენციაში (1992), აგრეთვე ბერნის კონვენციაში ევროპის ბუნებრივი სახეობების და ჰაბიტატების დაცვის კონვენციაში (1979).

მრავალფეროვანია ალბომში წარმოდგენილი ისტორიული საბუთებიც, რომელთაგან უძველესი XIV საუკუნით, ხოლო უახლესი XIX საუკუნით თარიღდება. საბუთის გამცემთა შორის არიან მეფეები (მეფე თეიმურაზი, ერეკლე II), კათალიკოსები და რიგითი ფეოდალები. დოკუმენტებში უაღრესად საინტერესო ინფორმაციაა ტყით სარგებლობის, ტყიდან მოპოვებული რესურსების, ტყის ფლობისა თუ გასხვისების შესახებ, საინტერესოა ტექსტები სამეფო ნადირობისათვის მზადებისა და მეფის მიერ ნადირობად მიწვევის რიტუალის თაობაზეც.

წყაროებში გვხვდება სამონადირეო და სატყეო წესების დარღვევის ფაქტები და მათზე დაწესებული სანქციები.. მაგალითად, ერთ-ერთ ისტორიულ საბუთში აღწერილია ტყით სარგებლობის სამართალდარღვევა: დანაშაულის ფაქტის გაგება, მისი დადასტურება დანაშაულის ადგილის დათვალიერებით, მოწმეთა დაკითხვა, ნივთმტკიცების ამოღება და შესაბამისი სასჯელი.

საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული ხელნაწერების გარდა, ალბომში შევიდა არაბულების საოჯახო კოლექციაში დაცული პირობის ხელწერილი, ტყის ზვავსაშიმ ზონაში ხის მოჭრის აკრძალვის თაობაზე. ხელწერილის ინიციატორები და ხელის მომწერები არა ოფიციალური მოხელეები ან კანონმდებლები, არამედ თიანეთის რეგიონის სოფლების მცხოვრებლები არიან. ამ დოკუმენტით თავად თემის მიერ არის დაწესებული სოლიდური გადასახადი იმ პირთათვის, ვინც ზვავსაშიმ ზონაში მოჭრის ხეს.

ხელნაწერების შესწავლამ ცხადი გახადა, რომ საქართველოში გაცილებით ადრე აწესებდნენ და ასრულებდნენ მდგრადი ტყით სარგებლობის პრინციპებს, ვიდრე ეს საერთაშორისო დონეზე შემუშავდებოდა.

წინამდებარე ალბომი სატყეო და სამონადირეო მიმართულებით შემორჩენილი ხელნაწერი მემკვიდრეობის კვლევის პირველი მცდელობაა.. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს ცალკეული მონოგრაფიები და სტატიები, საქართველოში ნადირობისა და ტყით სარგებლობის ტრადიციების შესახებ კვლევა ან სამეცნიერო-პოპულარული გამოცემა აქამდე არ გამოქვეყნებულა. .

წიგნში ფოტომასალის პარალელურად წარმოდგენილია ხელნაწერების ტექსტების ის ფრაგმენტები, რომლებიც შინაარსობრივად დაკავშირებულია ტყით სარგებლობის ან ნადირობის თემასთან.

ალბომი განკუთვნილია როგორც ისტორიისა და სატყეო-სამონადირეო საქმის სპეციალისტებისთვის, ისე ფართო საზოგადოებისათვის.

merab maWavariani

soflis meurneobis mecnierebaTa doqtori satyeo meurneobis ganxriT

nestan bagauri

istoriis magistri. xelnawerTa erovnuli centris sagamofeno-
saganmanaTleblo programebis
mimarTulebis xelmZRvaneli.

83. 13

vanis saxareba. XII-XIII ss.

vanis saxareba Tamar mefis kuTvnil xelnaweria. mas xelnaweris Seqmna sagangebod daukveTia. saxareba gadaiwera da moixata konstantinopolSi, ilarion qarTvelis daarsebul, romanas saxeliT cnobil monasterSi. sabednierod, viciT rogor gadamweris, ise momxatvelis vinaoba, rac arc Tu xSiri SemTxvevaa. vanis saxareba gadauweria qarTvel kaligravs ioanes, xolo saocari feradovnebiT mouxatavs bizantiel xelovans, miqael koresels.

xelnaweris kamarebSi miqael koresels gamouxatavs umSvenieresi cxovelTa samyaro da mcnareuli safari. gansakuTrebiT sainteresod gamoiyurebian svetebis sayrdenad gamosaxuli kacunebi, romelTagan TiToeuli ganasaxierebs weliwadis konkretul Tves. CvenTvis gamorCeulia oqtombris Sesatyvisi figura, romelic erTdroulad xelze miminoSemomjdar monadiresac ganasaxierebs da meTevzesac.

800 wlis win am xelnawers Tavad Tamar mefe exeboda.

vanis saxareba. XII-XIII ss. gadamweri: iovane; mxatvari: miqael koreseli; gadaweris adgili: konstantinopoli, romanas monasteri. xelnaweri ekuTvnode Tamar mefes.

83. 15

am istoriuli sabuTis mxatvroba gamorCeulia. TavSi gamosaxulia cxenze amxedrebuli muzaradiani monadire, tanze jaWvis perangiT da xelSi SubiT. mxedari misdevs gorakze mdgar qorbuda irems. nadirobis scenaSi mxatvars sabuTis gamcemi, qarTl-ka`xeTis ukanaskneli mefe, giorgi XII gamousaxavs.

mefe giorgi XII-is mier cicikaSvilebisaTvis micemuli siTarxnis ganaxlebis wigni. 1799 wlis 26 maisi. Qd-9220.

ՅՅ. 17

յանԿաէԿի Յան-ցլանի. 1674 Վ.

քելնաւերի մինիաթիւրս Տօրիս արիս ցամօրՇուլադ սանթերսօ սիւՅէթի: ՔմերԿի միւր մենարուի սֆարիս, քօւեղիսա ճա ւլիս սամյարօ Տեղմնա.

քելնաւերի ցաճամւերի: շաղարիա ճա օնօֆրէ մԿիւլի.

ճամկւէԿի: ւրբնէլի մԿաւարէփիսկօսիս Եւճեմօզ ցլօնիսԿաւիսՅէ, ցնիս ԵրիսԿաւԿա սացւարուօճան.

Յան-ցլանի ԵղվԿիմէ ԿալիսՏիւլի Շամօտանիա յանԿաէԿիս Եկլէսիճան 1916 Վէլս.

մենարուի սֆարիս Տեղմնա. յանԿաէԿիս Յան-ցլանի. 1674 Վ. Ի Ի-1452.

ՅՅ. 18

ւլիս սամյարօ Տեղմնա. յանԿաէԿիս Յան-ցլանի. 1674 Վ. Ի Ի-1452.

ՅՅ. 19

cxovelTa samyaros Seqmna. yanCaeTis Jamn-gulani. 1674 w. H H-1452.

83. 21

ubrZana: `mona Tormeti modiT, CvenTana vlidiTa,
mSvildsa ficxelsa mogvcemdiT, isarsa mogvarTmidiTa,
nakravsa SeadarebdiT, nasrolsa dasTvalvidiTa!~
daiwyo moslva nadirman yovlTa mindorTa kidiTa.

movida jogi nadirTa angariSmiuwTomeli:

iremi, Txa da kanjari, qurciki maRla mxltomeli.

mas patron-ymani gauxdes, Wvretadmca sjobda romeli!

aha, mSvildi da isari da mklavi dauSromeli!

rostevan mefisa da avTandilis nadiroba. vefxistyaosani. SoTa rusTaveli. XVIII s. imereTis mefe, solomon I-iseuli
xelnaweri, e. w. `wereTliseuli~ nusxa. S-5006.

33. 23

nadirobis Sesaxeb Cvenamde moRweuli cnobebi sainteresoa im TvalsazrisiTac, rom exeba mniSvnelovani istoriuli pirebis, mefeTa Tu didebulTa, nadirobas. samefo nadirobis amsaxveli pasaJebis galereaSi erT-erTi pirveli cnoba ukavSirdeba mefe farnavazs:

`...xolo ese farnavaz iyo kaci gonieri, mfedari SemmarTebeli da monadire felovani. da imalvida igi sikeTesa Tçssa azonis SiSisagan. xolo monadirebiT misiTa iqmna mecnier azonisa da Seiyuara igi azonman monadirobisaTçs...

...xolo mas dResa Sina ganvida farnavaz da nadirobda marto, da devna uyo iremTa velsa diRmisasa. da ivltodes iremni RirRalTa Sina tfilisisaTa. misdevda farnavaz, styorca isari, hkra iremsa da mcired warvlo iremman da daeca Zirsa kldisasa. mivida farnavaz iremsa zeda, da dRe igi mwuxri iyo, gardaŕda da dajda iremsa mas Tana, ra;Tamca dayo mun Rame igi da dileulmca warvida.“ 2

mefe farnavazis nadiroba. leonti mroveli, cxovreba qarTvelTa mefeTa. xelnaweridan: qarTlis cxovreba. xelnaweri gadawerilia qarTlis mefe rostomis meuRlis, mariam dedoflis dakveTiT. 1633-1646 ww. S-30.

83. 25

...,warmovida muniT wmida jnino da movida orbanTad, sazRvarTave somxiTisaTa. da Tuesa meoTxesa martiTgan, romel ars ivnisi, warmoemarTa da moiwia mTaTa javaxeTisaTa, sada-igi miemTxca tbasa didsa gardamodinaresa, romelsa ewodebis faravna... .jda dayo mun ori dRe da iTxova sazrdeli meTevzurTagan, tbasa mas Sina monadireTajsa. da mwyemsnica iyvnes adgilsa masve3“.

leonti mroveli, cxovreba qarTvelTa mefeTa. xelnaweridan: qarTlis cxovreba. xelnaweri gadawerilia qarTlis mefe, rostomis meuRlis, mariam dedoflis dakveTiT. 1633-1646 ww. S-30.

83. 27

„iyo maSin sazRvari samefoÁsaY mTaY mcire lixTaY da sadgomi samefoY waRulis-Tavi. da odesca nadirobaY undis (mefe daviTs) qarTlisa WalakTa, anu naWarmagevs, romeli yovlad aRsavse iyo iremTa da eSuTa mier, ara pirveli STavidian, vidremdis cxen-keTilTa mÃedarTa mier moinaxian, da maSinRa STavidian nadirobad vakesa.“ 4

mefe daviT aRmaSeneblis nadiroba. cxovreba mefeTmefisa daviTisi. xelnaweridan: qarTlis cxovreba. xelnaweri gadawerilia qarTlis mefe rostomis meuRlis, mariam dedoflis dakveTiT. 1633-1646 ww. S-30.

83. 29

naratiul wyarobSi tyis Sesaxeb gabneuli cnobebidan sainteresoa informacia tyis TavSesafrad gamoyenebis Sesaxeb. bunebrivia, saxizari (TavSesafari) yovelTvis gansakuTrebuli Znelbedobis Jams iyo saWiro. saqarTvelos istoriaSi amgvar ZnelbedobaTa Soris gamorCeuli iyo murvan yrus Semosevebi. am dros miuSurebia TavSesafrad qceuli uxvi tyebisaTvis Cvens winapars :

...„yovelni mTavarni da pitiaxSni, naTesavni erisTavTa da warCinebulTani Seimeotnes kavkasiad, da daimalnes tyeTa da RreTa.

...da movida (murvan yru) queyanad argueTisa, da Seicves tye da velni, mTani da borcuni, da Seewyudivnes Æelsa warmarTTasa erni qristeaneTani, rameTu romelnime tyeTa daimalnes da romelnime mosrnes⁵“.

juanSeri. cxovreba vaxtang gorgaslisa. xelnaweridan: qarTlis cxovreba. xelnaweri gadawerilia kaxeTis mefe aleqsandre I- is meuRlis, dedofal anas brZanebiT (1479-1495 ww.). Q-795.

...`mas weliwadis Tavs dRes mefe arvisgan Seimoss amisgan kide, rome monadireTuxucesi yϕTliT yabarCiT Seimosebis, sa£el-mokliT, tyavianiTa moyvenTusliTa, ara dia prtyelad, Tavsa da sayelosa kargisa yϕndizisa da maRlad aSverilsa, mWlod Sekerulsa qudsa daarqvams. saRvineT win qve dasmen maRla skamiTa, tablas win daudgmen da veluris taxis Tavs moxarSuls win daudgmen. amas winaT, saRvineTake, imis kerZs, Sors, adre mkervalT-uxucesi da tyismcvelni dasxdebian. da mexeladeT-uxucesni dganan. aRTvalven maTca da dasxdebian masve adgilsa, saca dgebian, da monadireTaca.

aqiTgan wlis TaviT Tevdorobamdis monadireTuxucesi mwvads miixvams. ukanisRa midgebis, ikiTxams:„ :xval siT hkvleven “?ubrZanebs mefe, siTac eprianebis, Wiqas uboZebis da mwvads SesWams da Sesvams Rvinosa da munve wava da dasjdebis Tavis adgilsa6~.

monadireTuxucesis Sesaxeb. xelmwifis karis garigeba. XIV s. xelnaweri: “Zeglisdeba” giorgi brwyinvalisa da „xelmwifis karis garigeba~. XVII-XVIII ss. H-3094.

83. 33

„monadireTuxucesisa zemoT dagÂweria. monadireni kaxeTs da imereTs yvelgan arian. oras samoci saxli aris. tyis mcvelni kide arian eseni. giorgobas karzed movlen da Tevdorobamdis karzed arian. razomic daiklvis, erTisagan kide, yvelasa Sigani monadireT aris ZaRITa saxarSosa, tyavi maTi. gaSvebisa Jamsa sam-sami TeTri marTebs, xorcielisa kviriakesa eqvsi tyavi. Tevdorobis meore dRes ZaRIT dasweren, da romelic mwignobari daswers, oTxsa anu sams ZaRIsa mefisad gardaayenebs. merme mwignobari gamoirCevs erTs ZaRIsa, berZuli unda Tu mwevari. da Tormet-Tormeti ZaRli, sam-sami monadire wava sakvebevad da monadireT gauSveben. orSabaTs meores lampras monadireni Seiqmen, mefes winaSe miiReben da colsa mefissa da SÂilTa, vezirTa da molareTa yvelas miarTmen. mefe ubrZanebs pursa, Rvinosa da fur-berwsa. egreTve dedofalica uboZebS.“7

tyismcvelTa Sesaxeb. xelmwifis karis garigeba. XIV s. xelnaweri: `Zeglisdeba~ giorgi brwyinvalisa da „xelmwifis karis garigeba“. 1828 w. H H-3094.

33. 35

„niCbiss Savardnis bude, TaviT bolomdin, niCbelT Seinaxon; kavTisxevs Savardnis bude quaTaxevis winamZRuarma Seinaxos da miabaros visme da kacs daayenebdes, da Tu daikargvis, da an ar ibudebs, saquaTaxeo kaci yovels weliwads ors mTavars Savardens iyidden...

...es budeebi, romelic romlis soflisaTvis migvibarebia, imaT asre Seinaxon, karg guarad Tuali daiWiron, rigisad kacs daayenebden. ra erTic alagi am oTarma budis gareSemo gaCvenosT da giTxrasT, imdeni alagi yoruRad SeinaxeT. iq nuravin gailvis, nunc xes mosWrian. sadamdis Cveni bazieri ar movides, nuncavin budeSi Caekideba, nunc kvercxnaxven, nunc qulas (bazis marTve) naxven; Soridam Tvali eWiros. raxan Cveni bazieri movides, imasanaxvinos; rac iyos, iman amoiyvanos. vinc uCvenbazierod naxavs da Caekidebis, Svideulad vazRvevinebT. es bude visac abaria da dagviweria, eseni kargad gaufrTxildnen da daayoruRon (daculad, SemosazRvrulad Seinaxon), rom Savardenma ibudos. Torem Savardeni Tu ar ibudebs, ramdenic bude aris, budisTavs yovel weliwads am soflebs orols mTavars Savardens vasyidvinebT; icoden, aras gziv ar gapativebT.“⁸

Savardnis budeebisaTvis. xelnaweridan: dasturlamali. vaxtang VI. gadamweri: [TumaniSvili]. XIX s-is 10-iani wlebi. Q-342.

`bazierTxucoba ra aris an viTari unda iyos?

ioane: bazierTxucesi yovelTa monadireTa ufrosia da yovelni sanadiro adgilni, mindvrisa Tu tyisa Tu Walisa da frinvelni mis xelqveSed unda iyos, rom umisod veravin inadirebdes. metadre yaraiasa da iorSia; rom amisTana adgils, Tu ar mefe, sxva vervin inadirebda, xolo mTebSi amis dakiTxviT inadirebden, agreTve SemoRobili adgilni da nadirni damwyvdeulni mas ekiTxeboda. agreTve jelgis kacnica (nadirobis dros nadiris gamomreki, mareki) amas ekiTxeboda, bazierni, romelsac soflebs edva, is gamoyvanda: sanadiro frinvelni, sanadirno ZaRlni sul mas ekiTxeboda da meZaRleebi da baziernic (qor-SevardenTa mwvrTneli, damgeSavi) mas ebarnen.

Cestia: sanadiro frinveli raodeni gvani ars?

ioane: arian Semdgonni ese: mimino, qori, Savardeni, gavazi, bari, arwivi, sonRuli, TonRruRi, alali, marjani, SavTvali, sirkaWkaWi da jinxva. ...mimino mwyerisa, RalRisa da lapebisaTvis (mwyrisnairTa bartyi) aris saxmari mis drosa. da amaTSi umjobesia mwyazari da Savi mimino simaliT.

qoriT inadireben xoxobs, kakabs, durejs, gnols, ixvs da odesme savaTs da kurdRelsaca. xolo qoris gvani arian: TuRuni mwyazari, Calis wiTeli, SavbarduRi, CveulebiTi wiTeli qori; ... wiTeli qori ufro Zlieri Sembedavi da dauRalavia, viTarca glexi muSaobasa Sina; garna unda gauSinjo ena, Tu Savi aqvs, ukeTesi aRar unda, da Tu TeTri ena aqvs, tyuilad nu daSvrebi wiTels qorzed.

Savardeni werosa, batisa da ese viTarTa didTa frinvelTaTvis aris mosatevad...

gavazi didroanis frinvelebisTvisca da jernisaTvisca gamarTuli kargia.... essaxedve baric gaimarTeba, ufro kurdRlisa da kakbebisaTvis da sxvaTa frinvelTaTvis da Jamsa yvavis motevisasa kargs TamaSas aCvenebs.9

bazierTuxucesis Sesaxeb. xelnaweridan: kalmasoba. ioane batoniSvili. 1828. H-2134.

`...arwivi gaimarTeba da sakuTrad Seipyrobs jeransa, mgelsa da iremTaca daayenebs, da ZaRlebis SewevniT Seipyrobs kurdRelTa da eseviTarTa xolme advilad.

sonRuli ase malia, rom orgzis uwin dahkravs Savardenzed, vidre Savardeni, da TiTqmis aTsa da Tormets weros erTs miteviT Camohyris, egreTve batTa, savaTTa da yuisa.

TonRruRi aris miminos odeni, garna yovelTa zeda uZlieresi... TiTqmis dilidam saRamomdis ar dascxreba frenisagan... dResac dauniSvnen motevisasaca, sadac rom Camovides igi frinveli, daiWiron, rom ar daikargos.

alalic gaimarTeba, garna odes wavlen samwyeraoT, maSin gauSveben...

marjani ufro kargi Sesaqcevia; garda amisa sxva veravin daiWers toruas, agreTve orni gamarTulni kakabTac Seipyroben da mwyerTa da CitebTa...

jinxva, anu xaJo, esec sirkaWkaWis gvaria, garna momcro imaszed, amas gamarTven ufro ymawvilebisaTvis. da mouteven pepelTa da Seipyrobs maT da Seeqcevia.

xolo kirkita Tumca gaimarTeba, magram verafers frinvels veras daiWers, Tvinier jojo-bayayisasa.

Cestia: sanadiro ZaRli ramdengvaria?

ioane: mwevari, meZebari, nagazi, ezeri (guSagi, mcveli ZaRli) da qofaki.

mwevari SvvisaTvis, kurdRlisaTvis da jernisTvis kargia. meZebrebi unda garCeviT hyvandes: kurdRlisa calke da nadirisa da tyis mrekelni anu kvalzed momyefarni. xolo frinvlis nadirobisaTvis sxvani, xoxobisa Tu kakabisaTvis da sxvaTa. nagazni da ezerni irmisa da gareulis RorisaTvis, rom kargad daiWeren da daayeneben, xolo qofakni mglebisa, daTvebisa da turebisaTvis.

bazierTuxucesis Sesaxeb. xelnaweridan: kalmasoba. 1828. HH-2134.

...`andronikesagan bagratunianisa...

movida Cuensa winaSe quenafnaveli, larguelisa Svili wiTlosani da gueaja da moguaşsena, raiTamca qarTlis muxisZisa salariseulni sofelni: karbi da garejuar-bakuris ubani misTuismca migueboZnes.

...vismineT ajai quenifnavelisa wiTlosanisi: ...hqonden quenafnavelis wiTlosansa, SvilTada momavalTa misTa yovelTave qarTlis sofelni: karbi da garejuar-bakuris ubani maTiTa samarTlianiTa mZRvriTa, mTiTa, bariTa, tyiTa, veliTa, venaşiTa, wyliTa, wisquiliTa, WaliTa, saTibiTa, sanadiroTa mkuidrad, samamulod...

aw vinca hnaxoT brZanebai da sigeli ese Cueni, Semdgomad Cuensa momavalTa mefeTa da dedofalTa, karis Cuenis vazirTa da mouravTa, erisTavTa-erisTavTa da qarTlis erisTavTa, goris mouravTa... mejinibeTa, baziarTa, monadireTa... da yovelTave kariT CueniT sasaqmod wargzavniTai, didTa da mcireTa, daumtkiceT da nu vin uSalavT, da nuca ras vin daaklebT, nu didisa da nu mcirisa, Tuinier Sewevnisa da Tanadgomisgan kide10~...

sigeli andronike mefisa (mefe daviT VIII-is Svili) micemuli wiTlosan quenifnavel largvelis SvilisaTvis. 1348 w. Hd-1360

83. 43

`nebiTa da SewevniTa RvTisaTa, ese JamTa da xanTa gasaTavebeli, mtkice da ucvalebeli, saboloo, nasyidobis wigni mogec me cicisSvilma batonma zaal da momavalTa saxlisa CemisaTa. Tqven, orbelis Svils mdivanbegs, batons orbels da Svilsa Tquensa: batons sulxans, batons erastis, batons vaxuStis, batons yaflans, zurabs, dimitris, ase da ama pirsas zeda, rome

movinebeT da mogyideT qalaqs Cveni sabaziero (sanadiro frinvelebis saxli) gurgenis naqoni, aqaT aji Samfuras ymis aduas saxlamdisi, ukan gurgenas darbazis midgmamdis, dasavliT – naziri zaalis saxlis kedlamdi da win Saramdis. gqondes da gibedneros RmerTman .

vinca da ramaca kacma amis cilebad iwyos, pirisa da pasuxis gamcemi me viyo11“...

sabazieros nasyidobis wigni, micemuli zaal cicisSvilis mier orbelisSvilisaTvis. 1684 wlis 1 noemberi. Sd-541.

83. 45

„...fici da sigeli dagiwereT da mogeciT Cven, mirimanisZeTa, somxiTis meliqis, qamarbegiSvilman meliqman, batonman avTandil, biZaSvilman Cvenman, batonma levanbeg, ...Tqven, TumanisSvils zurab mdivnis Svils... Svilsa Sensa daviT da zurabs da momavalTa TqvenTa, maSin odes dagveWira da gavyideT Cveni samkvidro alali, gamoyolili, ucilobeli mamuli, Samirzas nasoflari, misi sasaflaoTi, saxl-kariTa, Cvenganve gakeTebulis marniTa, mTiTa, bariTa, wyliTa, wisqviliTa, saxnaviTa, saTibiTa, WaliTa, sawylispiroiTa, sanadiroiTa, venaxiTa, sabaRiTa, sarwyaviTa, urwyaviTa, saZebriTa, uZebriTa, yovlisa misis samarTlianisa mZRvriT, mTlivad da xelSeuvalad mogyideT.“

ymisa da mamulis nasyidobis wigni, micemuli somxiTis (samSvildisa da xunanis saerisTaoebis saxelwodeba Sua saukuneebSi) meliqis mirimaniZe avTandil qamarbegisSvilis mier zurab TumaniSvilisaTvis. 1697 wlis 11 noemberi. Hd. 403.

83. 47

`...ese amieriT ukunisamde JamTa da xanTa gasaTavebeli, mtkice da mouSleli, uzerzo da umizezo piri da sigeli mogeciT Cven, fanaskertelma ciciSvilma nodaris Svilebma: batonma farsadan, batonma vaxtang, batonma paatam da batonma amilRanbar da Svilma Cvenman zazam, domentim, sexniam, ediSer, cicim da nodar da Svilma da momavalma saxlisa Cvenisa yovelmanve.

Tqven erTobilT gorelTa: mdivans daviTs, mamasaxliss zurabasa, gorgijanaSvils avTandils, Zvel mamasaxliss gabrielasa, rostevanasSvils mamukasa, ter-griqoras Svils saakasa, SixibebgisSvils beJans, fibinasSvils goginasa, osinaSvils merabasa, amiraRsaSvils farsadanas da gabrielasa, nefisaSvils aTabegas, diakvnisSvils giorgis, julabasSvils baidurasa, xudadasSvils

baRdasarasa, xojbegasSvils mamulasa da nazarasa, suxinas Zmas gabuasa, xiTarasa da sul erTobilT gorelTa – didTa da cotaTa, SvilTa da SviliSvilTa yovelTave, ase da ama pirsas zeda.

ase rome, Tqven Cvens mTaSi SeSas ar ganebediT da Tqven Pelmwifes SeexveweniT. xelmwifes mokiTxuli eqna da ara alagidam gorsa da qalaqs SeSa ar dasWiroda; xelmwifesac TqvenTvin wigni eboZebina da Cvenzedac feSqaSaT geajeniT. CvenC ese wigni da piri mogeciT da Pelmwife nazaralixanis brZaneba da wigni ase davamtkiceT, rome narualas garda zedavelis mTasia, saniaJarSi da uriulSia da sadac Pzeli migiwwdes, SeSa da verc sazmari xe-tye veravin dagaSalos, da arca Cven da arca momavalma saxlisa Cvenisama, mogeciT da moganebeT, gqondes da gibednieres RmerTman.

...ars amisi mowme Tavad RmerTi da kacTagan: batoni amilaxori avTandil, baziarTuxucesi batoni beJan...~12

mTaSi SeSisa da saxmari xe-tyis danebebis wigni, micemuli fanaskertel-ciciSvil nodaris Svilebis – farsadanis, vaxtangis, paatasa da amilRanbaris, mier gorelTa mdivan daviTisa da sxvebisatvis. 1699 wlis 24 Tebervali. Hd-10126. (p).

83. 49

„... ese piri da fici da wigni mogarTviT Cven, yanCelman biZina da Svilman Cemman beJana, oTar, zazam, da Zmama Cemman papuam da Svilma daTunama da zurab, ganayofma Cvenma: Tamazam, xuciam da daTunam da givma... Tqven, batons Cvens amilaxvars, patrons givs, yorCibaSs (cxenosan moisarTa ufrosi), patrons demetres, asre rome xelmwifis brZanebiTa da qarTvelT pirobiTa tyis aRTqma-daTmoba iqmna. Tqven xelmwifesa da sveticxovels daudeviT saficari tyis gausyidvelobisa. Cven Tqvenis ymis Tavdebobisa Tqven mogarTviT. Tu dReis amas iqiT Cven an gavhyidoT, da an gavhsceT da an gavaurjuloT, Tavad viyvneT RvTis da sveticxovlis Semcode da merme Tqveni Semcode da mesisxle. da Tqvenda Raladad da Tqvenis Zmebis sikvdilad mogvkiTxeT da gardagvaxdevineT Tu dReis amas ukan es wigni ar gavaTaoT da Tqven ar mogarTvaT. arc gavhyidoT da arc gavhsceT.“

biZina yanCelis mier yorCibaS demetresa da givi amilaxvrisatvis micemuli pirobis wigni, tyis gausyidvelobis Sesaxeb. XVII s. Hd-2150.

83- 51

fulisa da keTilmoyvrobis wigni, micemuli sardal luarsabisa, Tbilel mTavarepiskopos domentis, bazierTuxuces oTaris, molarTuxuces manuCarisa da mejinibeTuxuces revazis mier avTandil mouravisSvilisaTvis. XVII s-is 90-iani wlebi. Hd. 4470.

33. 53

„q. Cven samebels iosebs, Tqven, batonis besarionisa equsi Tumani marTebis. im equs TumanSi samasi uremi unda udabnos mkaTaTvemdin CamogitanoT.

amisi mowame da Tavdebi: abram dekanazi, estate mRdeli, nanikaSvili ioTam, beruka, petre.~13

pirobis wigni valSi samasi uremi SeSis mitanis Sesaxeb, micemuli ioseb samebelis mier besarionisaTvis. 1711 wlis 7 dekemberi. Ad.747.

33. 55

„nebiTa da SewevniTa RvTisaiTa, ese... wigni da sigeli dagiwereT da mogeciT nasyidobisa me, musxelaSvilma gorjaspim da Cemma Zmama xoxonama da giorgim, Tqven baziarTuxucess ciciSvils zazas – asre rome axaSvilebi ediSeris-Svils mivyide da batonma ar damaneba da Ñeli amimarTa. Sen batonisagan dasturi iSovne da Sen mogayide Cemi baraTSi gamoyolili axalSens axaSvili yaraxana, imisi Svili lalaza, imisi ganayofi nazara, da zuraba. aviRe fasi, raiTac Cemi guli Sejerdeba da gaqundes da gibedniers RmerTma...“14

ymebis nasyidobis wigni, micemuli gorjaspi musxeliSvilis mier bazierTuxuces zaza ciciSvilisaTvis. 1722 wlis 1 ianvari. Ad-1242.

83. 57

giorgi gogniaSvilisa da zaza jandieris sasisxlo davis gadawyvetilebis wigni. axlavs daviT bazierTuxucesis oTxkuTxa
beWedi. 1743 wlis 14 ivnisi. Ad-1421.¹⁵

83. 59

`q. Cveni brZaneba aris, tatiSvilo baRaTar, merme naTlisRebas iyvan RmerTi, karis nadirobas vapirob. Senis ZmiT da erTis kaciT, rodissac Cveni ambavi mogivides, ormocis dRis nuzliT (samgzavro sursaTi, sagzali), unda wamoxvide, roma qalaqs iqiT ormocs dRes geyos, ana Seni Zma da an Seni kaci.~

brZaneba Teimuraz mefisa baRaTar tatiSvils nadirobis samzadisis Sesaxeb. 1750 wlis 25 dekemberi. Hd-10374.

83. 61

`Cveni brZaneba aris, ioTamis Svilo erastiv, merme bazierTuxucis, zazas Svil manuCars da imis Svilebs mamulebis warTmevas uCivi. wadi da rac am bazierTuxucis Svilis mamuli iyos, amas daanebe da manuCars amasTan Tu ram sityva qondes, Cven mogvaxsenos, cicisSvilo manuCar, ama zazas Svils Tavisi mamuli yvela daanebe. sxva Tu sityva ram gqondes, Cven mogvaxsene.~

brZaneba Teimuraz mefisa erasti ioTamiSvils, bazierTxucesis zazas Svilisa da manuCaris samamule davis gadawyvetilebis Sesaxeb. 1751 wlis 3 maisi. Ad-1311.

83. 63

`Cveni brZaneba aris, bazierTuxuceso zaal, utoSi rac mamidis Cvenis namziTi mamuli da kondolis venaxia SenTvis mogvibarebia, Sen mouare da Sen amsaxurebde xolme.~

brZaneba erekle mefisa bazierTuxuces zaals mamulis movlis Sesaxeb. 1755 wlis 26 dekemberi. Hd-1874.

83. 65

„wyalobiTa RvTisaiTa, imerTa mefeman mefeTaman meoreman solomon wigni giboZeT Tqven qoCeCaSvilebs, inalikasa da rostomas, eseviTarad rom Samogvevedre, wyaloba giyavi, giboZe tye goras zeiT, wvars gamoRma, Tarjebamdis (Tarji: xismWrelTa mier Segulebul xeze dadebuli niSani). mkvidrad da Seucvaleblad TqvenTvis miboZebia, Tu Tqven Cveni brZanebis morCili iqneT...“

tyis wyalobis wigni, micemuli solomon mefis mier inalika da rostoma qoCeCaSvilebisaTvis. 1796 wlis 29 oqtomberi. Ad-1047.

33. 67

საქართველოს ანტიკორუფციული კომისიის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის მიხედვით, აღნიშნული პირი არ არის დასაჯებული კორუფციული ქმედებისთვის. აღნიშნული პირის შესახებ არ არსებობს ინფორმაცია კორუფციული ქმედების შესახებ.

აღნიშნული პირის შესახებ არ არსებობს ინფორმაცია კორუფციული ქმედების შესახებ. 1799 წლის ნოემბერი. Qd-8581.

33. 69

`saqarTvelos memkvidris, mefis Zis, daviTis brZanebiT, saxITuxucess argis eSikaRaSbaS aleqsandres da mdivans oTars mogvbarda ocdaori Tumani Telavelis kacebis akofasa da kikolas xeliT, SeSis fasi.~

xelwerili SeSis fasis mobarebis Sesaxeb, micemuli aleqsandre eSikaRasbaS da mdivan oTaris mier Telavel kacebisaTvis. 1801 wlis 24 ianvari. Hd-1526.

33. 71

`erTobiT Tavadno falavandiSvilebo, tirZnisis mcxovrebelTa iCivles, favleniSvilebi tyeSi ar gviSvebeno. amisTvis mogiwerT, veRar ikadroT dReis iqiT SeSis zidvis daSla da veRarca Seabrkolot amazed, Torem Tu kidev SevityveT, rom dagiSliat, Tqvens ukanonoebasa da usmenelobasa mTavrobas warudgenT da ar darCebiT gadauxdevinebeli!~

goris saerobo policiis kapitan-ispravnikis (samazro policiis ufrosi) brZaneba favleniSvilebs, tirZnisis mcxovrebelTaTvis tyidan SeSis gamozidvis nebis darTvis Sesaxeb. 1813 wlis 25 marti. Hd-10701.

83. 73

`...qvemo xelisa amis momwerman, erTobiT naneiSvilebma: daviTma, malaqiam, qveliam, erdiSelma merabma, qaquCam, ZaRluam, adalis Svilma daTikam, ioanes Svilma nikoiam ase Sekrebulobis werili davdeviT, ase rom Cveni tye Robieri (daculi) metis uTaubolo gacemiT gaaoxres da xei gaaZvires da axla ase sityva da piroba SevTqviT, dReis SemdgomaT Tavis TavaT Tu rames vimuSavebT, Torem arc Cvenda arc Cvenma ymam aravis ar mivceT araferi xe da arc wkneli, arc SeSa da arc Woki. da Tumc am saqmeSi vinmem ikadnieros da gasces an xei, an SeSa an Woki, an wkneli, romelman gavceT, batonman Cvenman dadianman misda SecodebaT mogvkiTxos da Cven Tavis Cvenis wilisagan xelaRebuli viqnebiT, yovlis sasamarTlosagan Seuwynarebeli viqmneT, romelmac am saqmeSi gamipirdes da gvimtyunos.~

naneiSvilebis xelwerili tyis xelSeuxeblobis Sesaxeb. 1833 wlis 14 ianvari. Hd-9191.

83. 75

`erTobiT Tavadno falavandiSvilebo, tirZnisis mcxovrebelTa iCivles, favleniSvilebi tyeSi ar gviSvebeno. amisTvis mogiwerT, veRar ikadroT dReis iqiT SeSis zidvis daSla da veRarca Seabrkolot amazed, Torem Tu kidev SevityveT, rom dagiSliat, Tqvens ukanonoebasa da usmenelobasa mTavrobas warudgenT da ar darCebiT gadauxdevinebeli! es werili davwereT Cven, qvemore xelis momwerelma nikolas Svilma sosiam da kasraZe tetiam, ase rom Cven batons, Riktor maCabels CvenTvis wigni moewera amisTvis, rom mzareulis Svilebs tye gaeCexnaT sabanaZisa da sabanaZe ar anebabda, rom Cemi ariso. magram Cven vkiTxeT TiTo TiTo kacebsa, soflis kacebsa, ise imowmes, rom Tamindosa da sabadurebSi sabanaZisa ariso. amis mamwerni varT, romlebic amas qveiT viwerebiT, RmerTsa vfiav, me, gamrekelas Svili gigia, rom ZvelTaganac gamigonia da mec moveswar, sabanaZisa aris. amas garda, kurdRelas Svilma glaxam imowma, sabanaZisa aris. amas garda, maCaiZe lazarem ase imowma, sabanaZisa gamigonia. amas garda, javaxisSvilma Tevdorem ase imowma, sabanaZisa aris. amas garda, sabawmindidam romelas Svilma niniam ficiTa sTqva – sabanaZisa ariso, sxvasa arvis gamigoniao. amas garda, xubas Svilma qitesam ase imowma – sabanaZisa ariso, sxvisa aravisi gamigonia. amas garda, gasisam ase imowma – sabanaZisa gamigonia. amas garda, dokaZem niniam ase imowma – sabanaZis ariso. amas garda, gagvis Svilma mosem ase sTqva – sabanaZisa gamigoniao. amas garda, sabawmindidam mamukelas Svilma xidaSelma asre imowma – sabanaZisa gamigoniao.~

mowmeebis Cvenebebi tyis gaCexvaze sabanaZis saCivarTan dakavSirebiT. 1834 wlis 1 ivlisi. Hd-5228.

`uqazi (brZanebAa) misis imperatorobis didebulebisa, TviTmppyrobelisa sruliad rosiisa, saqarTvelos imereTis sinodis kantoridgan, arximandritis nikiforesgan da ieromonaxis qristeforesi. uqazisamebr misis imperatorebiTis didebulebisa, sinodis kantoraman, mosmenisa Semdgomad raportisa Tqvenisa, ke-s (25-sa) noembridgan 1839-s welsa N4, vhrZaneT: radganac glexTa soflis artzanisaTa gankarguleba sinodis kantorisa uqazSi Tqven arximandritsa nikiforesadmi da gamgeblisa SuamTis monastris qonebisasa mRudlis ioane zurabovisadmi, micemulTa raiTamca igini kuTvnilisa monastrisadmi tyidgan Wigosa, SeSasa da xe-tyesa aRar gamoitandnen da kuTvniliTa amis monastris saTibiTa adgiliTa aRar isargeblebdnen da uqmniaT urCobaY da kidev ganagrZoben xe-tyis zidvasa da Soris amissa gauxnavT garemo TviT monastrisi, saZovari adgili, romliTac akleba SuamTis monasteri saSualebasa arsebisasa. amisTvis moeTxovos gankargulebaY Telavis okruJnis naCalnikisa (olqis mmarTveli), aRkrZalvisaTvis vinaidan mcxovrebTa soflis artzanisaTa, egreTve sxvaTa soflebTa mcxovrebTa, raiTamca maT kuTvniliTa monastrisadmi tyeTa da mindorTa aRar isargeblon da raimca maT ukueTu aquT saWiroeba, maTma aRirCion TavianTvis tye da miwa saxnavi sxua adgilasa, romlisaTvisca miuwers okruJnis naCalniksa jerovanisamebr da moeTxovos SemdgomisaTvis cnobaY.“

sinodis kantoris brZanebuleba nikifore arximandrits SuamTis monastris tyiT sargeblobasTan dakavSirebiT (orenovani). 1839 wlis ivnisi. H^{Hd}-11127.

83. 79

`mirovoy posrednikma (sasamarTlos moxele) meore nawilisam, Telavis uezdis (MAmazris) xelTmZRvanelobiTa 32 muxlisa kanonisa tyeTa zeda SenobisaTvis, sawvavTa da sxvaTa masalaTa ...radganac mebatoneTa TianeTis okruRisa (rus.: olqis) ar Sedga keTilnebobiTa gansazRvra sargeblobisTvis tyidgan ganmavalobasa Sina ama CyÁe (1865 w.) wlisa Semdgomi fasi, saxeldobr:

1. muxis koWi sigrZiT erTisa da siganiT naxevar qarTulis arSinisa – erT Saurad;
2. wiflis xe, sigrZiT erTadliani da siganiT naxevaradliani – Saurad;
3. muxis ficari, sigrZiT erTadliani, sisqiT oTxgojiani da siganiT samCareqiani – oTx kopeikad;
4. wiflis ficari misis sigrZisa da siganisa – sam kopeikad;
5. muxis sari asi – aT Saurad;
6. muxis margili samoci – sam abazaT;
7. kavi Calis dasaxuravad – oc abazaT;
8. kavi kramitisa aTi – sam Saurad;
9. wneli saxlisa SenobisaTvis uremi – sam Saurad;
10. cacxvis xe, sigrZiT xuTadliani da siganiT erTi mtkaveli – eqvs Saurad;
11. erTi uremi SeSa – erT abazaT;
12. sxvadasxva wvriilmalad saxlis saxmari masala SenobisaTvis, erTs rac moundeba – sami abazi.~

nusxa xe-tyis masalis Rirebulebisa Telavis mazraSi 1865 wels. 1865 wlis 31 ianvari.
Hd-4578.

`umowyaleso Zaluav, kneina TinaTin,

umdablesad pativiscemas mogaxseneb da Tqvens uvneblad sufevas visurvi. Semdeg, Zaluav, guSin Cemi povoska (oTxTvala etli) gavgzavne melaanis tyeSi, rogorc aqamomde vgzavnidi SeSis mosatanaT, ...daxvedrian meveleebi da waurTmeviaT povoskac Tavis mowyobilobiT, culi da Soltic. swore mogaxseno, me ar mesmis es garemoeba, mec var tyeSi monawile Tu ara. me am saganzed zaqarasTan miwer-mowera mqonda, vgoneb, kidec gecodinebaT, me exla pirvelad Cemi vali aris, radgan zaqro aq ar aris, Tqven mogaxsenoT es garemoeba da gTxovT, rom ubZanoT, viRac kacebi dganan, ar dauSalon Cems kacs tyeSi tareba da SeSis zidva da Tu ar inebebT, maSin axals sudSi (rus.: sasamarTloSi) gamovuxadeb am gvars moqmedebas sazogado gauyofels tyeSi da davabarebineb zaqaras pasuxis gasacemaT. imedi ki maqvs, iqamdin ar amamxwevinebT, radgan usiamovnebis meti aqedan ar warmosdgeba da verc zaqaras SeuZlia Cemi monawileoba wamarTvas, yvelam ician, vin ra monawile aris sazogado mamulSi. momiteveT, rom Tqven gawuxebT, magram meti Rone ar aris, radgan zaqara Sin ar aris.

Tqveni umorCilesi mona da Zma solomon svimon andronikovi,
martis ib (12) dResa, Cy (1868) c̣jwelsa,
siRnaRi

svimon andronikovis werili Zalua TinaTins tyidan SeSis gamotanis Sesaxe. 1868 wlis 12 marti. Qd-8451.

`Cven, qvemore amisa xelis momwerni zogad aznaurni, naneiSvilebi: Ruberskis sekretari aleqsi eqvTimes Ze, iunkeri konstantine da Teimuraz malaqias Zeni, Toma da daTa zurabis Zeni, ivane qvelis Ze, beglar qvelis Ze, solomon qaixosros Ze, iese, ivane da basa erdiSelis Zeni, niko ivanes Ze, naniSvilebi, merab daviTis Ze Wubabria, niko daviTis Ze qorqia, da daTa nikos Ze korZaia, vsdebT ama xelis werilsa winaSe uflis orpiris policiis pristavis avalianisadmi, mas Sina, romel Cven dRemandelsa ricxvsa gamogvicxade moweriloba uflis senakis uezdis mmarrTvelisa, Cvidmetis ricxvidam ama Tvisa. moWrazed TviT mnebelobiTa aRkrZalva Robieris tyisa amisaTvis vikvriT ama xelis weriliTa Tqvens pristavTan, romeli dakavebulsa Tqven mier guSindelsa ricxvsa, Cvens saerTo tyeSid, saxeldob, RobisSid, ararai movWraT Cven da arca moWris neba sxvas mivsceT, vinaiTgan tye aris dakavebuli Tquens mier da gankargulebisa mier uflis senakis uezdis naCalnikisa (mazris ufrosi). mamasaxlisidam Cven gvekrZaleba moWra saerTo tyeSid xisa da SeSaTa, manam sanamdis tye ese Cveni ar iqneba ganawilebuli. xolo ukueTu vinme Cvengani daarRvevs ama marTvelobis gankargulebasa, moWriTa tyeSid xisa SeSaTa, gina sxva saWiroebisaTvis, am SezRudvaSid damrRveveli ama marTeblobis gankargulebisa, gareSe sxva pasuxisgebisa STavardebis ficxelsa kanoniersa zRvevaSid, Tanaxmad kanonisa aRusruleblobisaTvis da winaaRmdegobisaTvis marTeblobisa gankargulebisa, rasa Sina Cvens sakuTars xels vawerT.~

pirobis wigni tyis xelSeuxeblobis Sesaxeb, micemuli naneiSvilebis, Wubabriebisa da qorqiebis mier orpiris pristavisaTvis (boqauli – sapolicio aparatis dabali rangis moxele). 1868 wlis seqtemberi. Hd-9189.

„1874 welsa, martis 3-s dResa Cven qvemore amisa xelisa momwerni axmetaSi mcxovrebn glexni wminda jvarpatiosnis eklesiis prixodis (rus.: mrevli) xalxTa aviReT ijariT Tqven, Tavad luarsab, aleqsandre da daviT ColoyovTagan, Tqveni nasyidi ...tye Savtaxuri da dedunauri, rogorc gvqonda aRebuli wasrul: 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873 Semdgomis pirobiT: tyidgan unda visargebloT: SeSiT, fiCxiT, wkneliT, urmis iaraRiT da guTnisa, Wigo, rac Cvens glexT TiTo komls mogvindeba Tavis venaxebisTvis. gayidvis neba ara gvaqus, arc xis moWris neba da ukeTu saWiroeba moiTxovs, maSin bileTi unda aviRoT Tqven ColoyovTagan.

garda zemoT aRniSnulis samsaxurisa, Cven glexni valdebulni varT am tyis sargeblobis gulisTvis komlzed sami maneTi da aTi Sauri mogarToT. ukeTu muSa Tavis dros ar gamova, maSin Strafi (jarima) ori maneTi unda waerTos. amas garda ,Cven ver dagaSliT daayenoT tyeSi Tqveni Rori, cxvari da Zrox. Tqven, ColoyovT sasargebloT agreTve sxvanic SeuSvaT, vinc gsurT da romelnic gasulan am mocemul saijaro tyidgan, arca aquT neba Sesvlisa, ukeTu nebas ar aiReben Tqven, ColoyovTagan.

vada am kontragtisa momaval wlamdin unda iyos, ukeTu am vadis Sesrulebazed, pirvel qristesSobis Tvemdin axlaT ar movrigdiT da tyidan sargeblobas ar dagviSliT. ramTenic dRe gardascildeba am aRniSnul vadas dReSi Strafi (rus.: jarima) xuTi maneTi Tqven, glexT, unda gardagxdeT.“

tyis ijariT aRebis wigni, micemuli axmeteli kiko qadigulaSvilisa da sxvaTa mier luarsab, aleqsandre da daviT ColoyaevTaTvis. 1874 wlis 3 marti. Hd-3300.

`Cven, amisi qvemore xelismomwerelni, varT TianeTis uezdis (rus.: mazra) bacaligos sazogadoebis sofel amave bacaligoSi da CxubaSi mcx. davayeneT, davicvaT da movuaroT ama soflis sazvaosTvis daculi da Senaxuli tyeebi. am tyeSi romelic

SavolTa da masWriT nedlsa xesa, iman unda gadavixadoT 10 aTis cxvaris nafasuri fuli, veSi da saqoneli, Strafi soflis sasargeblod. maszed xels vawerT Cven mepirobeni kacni:

1. baTaka ToTasZe arabuli
2. baTira arabuli
3. mangia lagazisZe
4. Zia TaTaraSvili
5. baWyura arabuli
6. babua arabuli
7. baWyura arabuli
8. lagaza baZiaSvili
9. kurdRela arabuli
10. Zia afSinaSvili
11. ivane arabuli

amaSi damswre var me, bacaligos sazogadoebis mamasaxlisi, giorgi arabuli 1892 wels aprilis 20.~

pirobis xelwerili tyis zvavsaSiS zonaSi xis moWris akrZalvis Taobaze. sabuTi Sedgenilia 1892 wels TianeTis mazraSi. arabulebis kerZo koleqcia.

83. 89

`1895`welsa, ivnisis-29 sa, soflis melaanis mamulis mebatone Tavadma zaqaria iases Ze andronikovma gamomicxada, dReindel ricxvSi saqmesa zeda: ama andronikovis sakuTreba mamulSi ,ese igi tyeSi, amave sofelSi

moeWraT erTi muxis xe, ama andronikovis nebadaurTvelad, melaanSi mcxovrebelS, gio zaqarias Ze patiaSvils. amazed me, melaanis sazogadoebis mamasaxlisi gigia naTiZe, warvedi adgilobriv, sadac iyo moWrili muxis xe, TanadaswrebiTa melaanSi mcxovreblebis: abria naTiZisa, soliko naTiZisa, da TviT zemoxsenebulis andronikovis upravliusCisaTa (rus.: mouravi), misa WyonigoraTa gavsinge da saqmiT aRmosCnda moWrili erTi muxis xe namdvil am andronikovis sakuTreba tyeSi. isive xe aRmosCnda gio patiaSvilis saxlSi, romelsac gaexerxna da aris eqvsi koWi, Rirebuli TiTo cali koWi ori maneTi. aqti ese Sevadgine da gardaveciT moCivarT, Tavads zaqaria andronikovs, warsadgenelad da gansarCevelad misdamis jer ars – ,soflis melaanis mamasaxlisi, gigia naTiZe amis uwignobisa gamo xels uwer ama sazogadoebis mwerali vano spanderaSvili.

igiv eqvsi koWi davatusaRe da Cavabare zemoT Tqmuls gio patiaSvils, me mamasaxlisma gigia naTiZem~.

aqti, Sedgenili mamasaxlis gigia naTiZis mier zaqaria andronikovis tyeSi gio patiaSvilis mier unebarTvod xis moWris Taobaze. 1895 wlis 29 ivnisi. Qd-8321.

83- 91

`RvTiT, quTaiss da sasaxles rac xe geneba, amas qveviT giwer:

ganis sarZikvel: Tormet Tormeti culis tari (À),

sigrZis sarZikvel: aT-aTi culis tari (À), cxra-cxra (iv) 16,

bajgi sarZikulebs qveS ubralo didi: ocdacameti, uncrosi: ocdaTerTmeti,

... yvela oTaxebs Ziris: (rkb) (122),
zevidan ganis sarZikvlebs meor-meore sarZikvlebia (iv) 16,
zevidan sigrZis sarZikvlebs meor-meore sarZikveli (m) 40,
muxis gamxmari ficari saWeravi,
muxis gamxmari ficari sisqiT xelis dadeba, kedlis,
...aRmarTes ficari gamxmari muxa, sisqiT xelis dadeba,
siganis sartylebi: TxuTmeti culis tari...
sigrZis sartylebi: aT-aTi culis tari,
... zeda yovels oTaxis
meor-meore siganis sartyeli,
meor-meore sigrZis sartyeli,
lamfis ficari da lursmani,
oTxi didi xe, camet-cameti culis tari ganzegamxdomi...~

nusxa quTaisis sasaxlis xe-tyisa. XIX s. Sd-1338.

83. 92

albmSi gamoyenebuli xel nawerebisa da istoriuli sabuTebis nusxa

vanis saxareba. XII-XIII ss. gadamweri: iovane; mxatvari: miqael koreseli. A-1335.

mefe giorgi XII-is mier cicikaSvilebisaTvis micemuli siTarxnis ganaxlebis wigni. 1799 wlis 26 maisi. Qd-9220

yanCaeTis Jamn-gulani. 1674 w. H-1452.

vefxytasyaosani. SoTa rusTaveli. XVIII s., imereTis mefe solomon I-iseuli xelnaweri, e. w. `wereTliseuli~ nusxa. S-5006.

qarTlis cxovreba (e. w. `mariamiseuli~ nusxa). xelnaweri gadawerilia qarTlis mefe rostomis meuRlis, mariam dedoflis dakveTiT. 1633-1646 ww. S-30.

qarTlis cxovreba (e. w. `anaseuli~ nusxa). gadawerilia kaxeTis mefe aleqsandre I-is meuRlis, dedofal anas brZanebiT. Q-795.

`Zeglisdeba~ giorgi brwyinvalisa da „xelmwifis karis garigeba~. XVII-XVIII ss. H-3094.

dasturlamali. vaxtang VI. gadamweri: [TumaniS-vili]. XIX s-is 10-iani wlebi.

kalmasoba. 1828 w. H-2134.

andronike mefis (mefe daviT VIII-is Svili) sigeli wiTlosan quenifnavel largvelis Svils. 1348 w. Hd-1360.

sabazieros nasyidobis wigni, micemuli zaal cicisSvilis mier orbelisSvilisaTvis. 1684 wlis 1 noemberi. Sd-541.

ymisa da mamulis nasyidobis wigni, micemuli somxiTis meliqis mirimaniZe avTandil qamarbegisSvilis mier zurab TumaniSvilisaTvis. 1697 wlis 11 noemberi. Hd-403.

mTaSi SeSisa da saxmari xe-tyis danebebis wigni, micemuli fanaskertel-ciciSvil nodaris Svilebis – farsadanis, vaxtangis, paatasa da amilRanbaris – mier gorelTa mdivan daviTisa da sxvebisaTvis. 1699 wlis 24 Tebervali. Hd-10126. (p).

biZina yanCelis mier yorCibaS demetresa da givi amilaxvrisaTvis micemuli pirobis wigni, tyis gausyidvelobis Sesaxeb. XVII s. Hd-2150.

fulisa da keTilmoyvrobis wigni, micemuli sardal luarsabisa, Tbilel mTavarepiskopos domentis, bazierTuxuces oTaris, molareTuxuces manuCarisa da mejinibeTuxuces revazis mier avTandil mouravisSvilisaTvis. Hd-4470. XVII s-is 90-iani wlebi.

pirobis wigni valSi samasi uremi SeSis mitanis Sesaxeb, micemuli ioseb samebelis mier besarionisaTvis. 1711 wlis 7 dekemberi. Ad-747.

ymebis nasyidobis wigni, micemuli gorjaspi musxeliSvilis mier bazierTuxuces zaza ciciSvilisaTvis. 1722 wlis 1 ianvari. Ad-1242.

giorgi gogniaSvilisa da zaza jandieris sasisxlo davis gadawyvetilebis wigni. axlavs daviT bazierTuxucesis oTxkuTxa beWedi. 1743 wlis 14 ivnisi. Ad-1421.

brZaneba Teimuraz mefisa baRaTar tatiSvils nadirobis samzadisis Sesaxeb. 1750 wlis 25 dekemberi. Hd-10374.

brZaneba Teimuraz mefisa erasti ioTamiSvils, bazierTxucis zazas Svilisa da manuCaris samamule davis gadawyvetilebis Sesaxeb. 1751 wlis 3 mai. Ad-1311.

brZaneba erekle mefisa bazierTuxuces zaals mamulis movlis Sesaxeb. 1755-wlis 26 dekemberi. Hd-1874.

tyis wyalobis wigni, micemuli solomon mefis mier inalika da rostoma qoCeCaSvilebisaTvis. 1796 wlis 29 oqtomberi. Ad-1047.

brZaneba kaTalikosisa amilbar saxITuxucesisa da iovane metexis mouravs javaxiSvilis mTidan gamotanil SeSaze. 1799 wlis noemberi. Qd-8581.

xelwerili SeSis fasis mobarebis Sesaxeb, micemuli aleqsandre eSikaRasbaS da mdivan oTaris mier Telavel kacebisaTvis. 1801 wlis 24 ianvari. Hd-1526.

brZaneba goris saerobo policiis kapitan-ispravnikisa favleniSvilebisadmi, ორჯინის მცხვრებელთათვის თყიდან SeSis gamozidvis nebisdarTvis Sesaxeb. 1813 wlis 25 marti. Hd-10701.

xelwerili naneiSvilebisa tyis xelSeuxeblobis Sesaxeb. 1833 wlis 14 ianvari. Hd-9191.

Cvenebebi mowmeebisa tyis gaCexvaze sabanaZis saCivarTan dakavSirebiT. 1834 wlis 1 ivlisi. Hd-5228.

brZanebuleba sinodis kantorisa nikifore arximandrits SuamTis monastris tyiT sargeblobasTan dakavSirebiT (orenovani). 1839 wlis ivnisi. Hd-11127.

nusxa xe-tyis masalis Rirebulebisa Telavis mazraSi 1865 wels. 1865 wlis 31 ianvari. Hd-4578.

werili svimon andronikovisa Zalua TinaTinisadmi tyidan SeSis gamotanis Sesaxeb. 1868 wlis 12 marti. Qd-8451.

pirobis wigni tyis xelSeuxeblobis Sesaxeb, micemuli naneiSvilebis, Wubabriebisa da qorqiebis mier orpiris pristavisaTvis. 1868 wlis seqtemberi. Hd-9189.

tyis ijariT aRebis wigni, micemuli axmeteli kiko qadigulaSvilisa da sxvaTa mier luarsab, aleqsandre da daviT ColoyaevTaTvis. 1874 wlis 3 marti. Hd-3300.

pirobis xelwerili tyis zvasaSiS zonaSi xis moWris akrZalvis Taobaze. sabuTi Sedgenilia 1892 wels TianeTis mazraSi. arabulebis kerZo koleqcia.

aqti, Sedgenili mamasaxlis gigia naTiZis mier, zaqaria andronikovis tyeSi gio patiaSvilis mier unebarTvod xis moWris Taobaze 1895 wlis 29 ivnisi. Qd-8321.

nusxa quTaisis sasaxlis xe-tyisa. XIX s. Sd-1338.

83. 97-98

bibliografia

1. batoniSvili vaxuSti. aRwera samefosa saqarTvelosa. wg.: qarTlis cxovreba. t. IV. Tb. 1973
2. dasturlamali mefis vaxtang VI-isa. redaqtori: petre umikaSvili. tf. 1886.
3. dokumentebi saqarTvelos ekonomikuri istoriisaTvis. Tb. 1967.
4. dokumentebi saqarTvelos socialuri istoriidan. t. I. n. berZeniSvilis redaqqiiT. Tb. 1940.
5. dokumentebi saqarTvelos socialuri istoriidan. t. II. n. berZeniSvilis redaqqiiT. Tb. 1953.
6. ioane batoniSvili. kalmasoba. k. kekeliZisa da al. baramiZis redaqqiiT. tf., 1936.
7. saqarTvelos siZveleni. t. II. e. TayaiSvilis redaqtorobiT. tf. 1909.
8. qarTlis cxovreba, t. I. teqsti dadgenili yvela ZiriTadi xelnaweris mixedviT s. yauxCiSvilis mier. Tb. 1955.
9. qarTlis cxovreba, t. II. teqsti dadgenili yvela ZiriTadi xelnaweris mixedviT s. yauxCiSvilis mier. Tb. 1959.
10. qarTlis cxovreba. mTavari redaqtori roin metreveli. Tb. 2008.
11. xelmwifis karis garigeba. e. TayaiSvilis gamocema. tf. 1920.
12. qarTuli istoriuli sabuTebis korpusi. t. I. Seadgines da gamosacemad moamzades T. enuqiZem, v. silogavam, n. SoSiaSvilma. Tb. 1984.

13. qarTuli istoriuli sabuTebis korpusi. t. II. Seadgines da gamosacemad moamzades T. enuqiZem, n. TarxniSvilma, babilina lominaZem. Tb. 2013.
14. qarTuli istoriuli sabuTebis korpusi. t. III. Seadgines da gamosacemad moamzades T. enuqiZem, d. kldiaSvilma, m. surgulaZem. Tb. 2014.
15. qarTuli istoriuli sabuTebis korpusi. t. IV. tomi Seadgina da qarTuli teqstebi gamosacemad moamzada m. surgulaZem. Tb. 2016.
16. qarTuli samarTlis Zeglebi. t. II. teqstebi gamosacemad moamzada da SeniSvnebi daurTo i. doliZem. Tb. 1965.
17. qarTuli samarTlis Zeglebi. t. IV. teqstebi gamosacemad moamzada da SeniSvnebi daurTo i. doliZem. Tb. 1972.
18. qarTuli samarTlis Zeglebi. t. VIII. teqstebi gamosacemad moamzada da SeniSvnebi daurTo i. doliZem. Tb. 1985.
19. kakabaZe s. istoriuli sabuTebi. w. I-V, Tb. 1913.
20. kakabaZe s. masalebi dasavleT saqarTvelos socialuri da ekonomuri istoriisaTvis (saistorio krebuli, w. I. Tb. 1928.
21. kakabaZe s. masalebi dasavleT saqarTvelos socialuri da ekonomuri istoriisaTvis (saistorio krebuli, w. III. Tb. 1928.
22. kiknaZe r. farsadan gorgijaniZe da `istoriani da azmani SaravandedTani~. Tb. 1975.
23. qarTuli istoriuli dokumentebi. Tb. 2014.
24. qarTuli xelnaweri wigni. albomi. Tb. 2012.
25. qveli CxataraiSvili. narkvevebi samxedro saqmis istoriidan feodalur saqarTveloSi („laSqar-nadiroba“ da misi socialuri arsi). Tb. 1979.
26. yifSiZe i. satyeo meurneobis istoriis sakiTxebi. Tb. 2013. gv. 11.
27. centraluri da adgilobrivi samoxeleo wyoba Sua saukuneebis saqarTveloSi. enciklopediuri leqsikoni. Tb. 2017.
28. javaxiSvili iv. saqarTvelos ekonomikuri istoria. wigni I. tf. 1930.
29. javaxiSvili iv. qarTuli samarTlis istoria. wigni II, nawili I. tf. 1928.
30. javaxiSvili iv. qarTuli samarTlis istoria. wigni II, nawili II. tf. 1929.
31. Shota Rustaveli. The Knight in the Panter's Skin. Translated from the Georgian by Venera Urushadze. Tb., 19687.
32. Kartlis Tskhovreba (A history of Georgia). Georgian National Acad. of Sciences, Commission for the study of Georgian historical sources. transl.: Dmitri Gamq'relidze; forew. by Roin Metreveli. Tb. 2014.

83- 99

albmSi motanili teqstebis publikaciebi

1. Shota Rustaveli. The Knight in the Panter's Skin. Translated from the Georgian by Venera Urushadze. "Sabchota Sakartvelo". Tb., 19687. gv. 23.
2. leonti mroveli. cxovreba qarTvelTa mefeTa. wgn. qarTlis cxovreba. mTavari redaqtori roin metreveli. Tb. 2008. gv. 40-41.

3. leonti mroveli, cxovreba qarTvelTa mefeTa. wgn.: qarTlis cxovreba. mTavari redaqtori roin metreveli. Tb. 2008. gv. 97.
4. cxovreba mefeTmefisa daviTisi. wgn.: qarTlis cxovreba. mTavari redaqtori roin metreveli. Tb. 2008. gv. 308.
5. juanSeri. cxovreba vaxtang gorgasalisa. wgn.: qarTlis cxovreba, t. I. teqsti dadgenili yvela ZiriTadi xelnaweris mixedviT s. yauxCiSvilis mier. Tb. 1955 gv. 234.
6. xelmwifis karis garigeba. gamocemuli e. TayaiSvilis mier. Tb. 1920. gv. 1-2
7. xelmwifis karis garigeba. gamocemuli e. TayaiSvilis mier. Tb. 1920. gv. 11.
8. dasturlamali mefis vaxtang VI-isa. redaqtori: petre umikaSvili. tf. 1886. gv. 12-13.
9. ioane batoniSvili. kalmasoba. k. kekeliZisa da al. baramiZis redaqqiT. tf., 1936. gv. 215-219.
10. qarTuli istoriuli sabuTebis korpusi. t. II. Tb. 2013. gv. 44-45; saqarTvelos siZveleni, t. II. e. TayaiSvilis redaqtorobiT. tf. 1909. gv. 11-12.
11. saqarTvelos siZveleni, t. II. e. TayaiSvilis redaqtorobiT. tf. 1909. gv. 143-144.
12. qarTuli samarTlis Zeglebi. t. VIII. teqstebi gamosacemad moamzada da SeniSvnebi daurTo i. doliZem. Tb. 1985. gv.865-864 .
13. ix. agreTve: dokumentebi saqarTvelos ekonomikuri istoriisaTvis. d. uCaneisvilis gamocema. Tb. 1967. gv. 28
14. dokumentebi saqarTvelos socialuri istoriidan. t. I. n. berZeniSvilis redaqqiT. Tb. 1940. gv196-195 .
15. sabuTis teqsti ix.: qarTuli samarTlis Zeglebi. t. IV. teqstebi gamosacemad moamzada da SeniSvnebi daurTo i. doliZem. Tb. 1972. gv. 355-356.

korneli kekeliZis saxelobis saqarTvelos xelnawerTa erovnuli centri

KORNELI KEKELIDZE GEORGIAN NATIONAL CENTRE OF MANUSCRIPTS